

Η λογοτεχνία της δικτατορίας

Η λογοτεχνία της Δικτατορίας

Βασικά χαρακτηριστικά και συγγραφείς: μια Εισαγωγή

Δεύτερο Μάθημα
Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.gr

Το ιστορικό πλαίσιο

- Η εγκαθίδρυση της δικτατορίας (21 Απριλίου 1967- 23 Ιουλίου 1974)
- Οι στόχοι του καθεστώτος: κατά της ‘κομμουνιστικής απειλής’, του ‘πολιτικού αδιεξόδου’ και ο στόχος της ‘αναγέννησης της Ελλάδας’
- Το σύμβολο της Χούντας και η αναγέννηση του ελληνικού κράτους
- Η **λογοκρισία** και το κλείσιμο ιστορικών εφημερίδων (Μεσημβρινή, Αυγή, Καθημερινή, Ελευθερία)
- Τα **σλόγκαν** της δικτατορίας (Ελλάς- Ελλήνων Χριστιανών) και η προπαγάνδα του καθεστώτος
- Τα **‘Επίκαιρα’** στους ελληνικούς κινηματογράφους (η ζωή επί χούντας, ο ελληνικός πολιτισμός, το μέλλον της χώρας και ο αθλητισμός)
- Η προσπάθεια σύνδεσης με το αρχαιοελληνικό καθεστώς (πολιτιστικές εκδηλώσεις, ελληνισμός και αθλητισμός, έμφαση στη λαϊκότητα)

Οι πρώτες αντιδράσεις: τα περιοδικά

Εκδόσεις στο
εσωτερικό και στο
εξωτερικό (πάνω από
100 εκδόσεις, νόμιμες ή
παράνομες)

Το περιοδικό ‘Συνέχεια’
και άλλες περιοδικές
εκδόσεις

Ο ρόλος των
μεταφράσεων και το
κλίμα αμφισβήτησης σε
παγκόσμιο επίπεδο
(1960)

Εκδοτικοί οίκοι στο
εξωτερικό και ενδιαφέρον
για την κατάσταση στην
Ελλάδα

Η ‘Συνέχεια’:
λογοτεχνική κριτική,
θεωρία, επικαιρότητα,
τέχνες (Μάρτιος 1971-
Οκτώβριος 1971)-
Οκτώ τεύχη

Λογοτεχνικά κείμενα
στο περιοδικό:
αλληγορία και
προσωπικό βίωμα

Ρεαλισμός και
μεταφορά: τρόπος
αντίδρασης στο
καθεστώς

Οι Έλληνες λογοτέχνες κατά την περίοδο της Χούντας

- Πως **αντιδρούν** οι Έλληνες λογοτέχνες; Τι γράφουν;
- Η πρώτη φάση: η **σιωπή του ελληνικού πνευματικού κόσμου ως διαμαρτυρία** (1967-1969)
- Ο ρόλος της **λογοκρισίας** (εφημερίδες, περιοδικά, τραγούδια, σχολικά βιβλία, κινηματογράφος)
- Η **‘Μαύρη Λίστα’** και οι λόγοι της λογοκρισίας (συγγραφείς που θεωρούνται κομμουνιστές, οι αριστεροί συγγραφείς, ό,τι εκλαμβάνεται ως εναντίον της κυβέρνησης ή ως πολιτικά ‘περίεργο’)
- Η σημασία του τίτλου ενός βιβλίου: μόνο κυριολεκτικοί τίτλοι
- Η λογοκρισία και στις μεταφράσεις (Τσέχωφ/ Μπρεχτ κ.α.)

Η δήλωση του Σεφέρη και η σημασία της

Πάει καιρός που πήρα την απόφαση να κρατηθώ έξω από τα πολιτικά του τόπου. Προσπάθησα άλλοτε να το εξηγήσω. Αυτό δε σημαίνει διόλου πως μου είναι αδιάφορη ή πολιτική ζωή μας. Έτσι, από τα χρόνια εκείνα, ως τώρα τελευταία, έπαψα κατά κανόνα να αγγίζω τέτοια θέματα· εξάλλου τα όσα δημοσίεψα ως τις αρχές του 1967 και η κατοπινή στάση μου - δεν έχω δημοσιέψει τίποτα στην Ελλάδα από τότε που φιμώθηκε ή έλευθερία - έδειχναν, μου φαίνεται, αρκετά καθαρά τη σκέψη μου.

Μολαταῦτα, μήνες τώρα, αισθάνομαι μέσα μου και γύρω μου, ολοένα πιο έπιτακτικά, τὸ χρέος να πῶ ἕνα λόγο για τὴ σημερινή κατάσταση μας. Μὲ ὅλη τὴ δυνατὴ συντομία, να τί θὰ ἔλεγα:

Κλείνουν δυὸ χρόνια που μᾶς ἔχει ἐπιβληθεῖ ἕνα καθεστῶς ὀλωσδιόλου ἀντίθετο μὲ τὰ ιδεώδη για τὰ ὁποῖα πολέμησε ὁ κόσμος μας καὶ τόσο περιλάμπρα ὁ λαὸς μας στὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο. Εἶναι μία κατάσταση ὑποχρεωτικῆς νάρκης, ὅπου ὅσες πνευματικὲς ἀξίες κατορθώσαμε να κρατήσουμε ζωντανές, μὲ πόνους καὶ μὲ κόπους, πᾶνε κι αὐτὲς να καταποντιστοῦν μέσα στα ἐλώδη στεκούμενα νερά. Δὲ θὰ μοῦ ἦταν δύσκολο να καταλάβω πῶς τέτοιες ζημιὲς δὲ λογαριάζουν πάρα πολὺ για ὀρισμένους ἀνθρώπους.

Η δήλωση του Σεφέρη και η σημασία της- Η αντίδραση της Χούντας

Δυστυχώς δεν πρόκειται μόνον γι' αυτό τὸν κίνδυνο. Ὅλοι πιά τὸ διδάχτηκαν καὶ τὸ ξέρουν πὼς στὶς δικτατορικές καταστάσεις ἡ ἀρχὴ μπορεῖ νὰ μοιάζει εὐκόλη, ὅμως ἡ τραγωδία περιμένει ἀναπότρεπτη στὸ τέλος. Τὸ δράμα αὐτοῦ τοῦ τέλους μᾶς βασανίζει, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα, ὅπως στοὺς παμπάλαιους χοροὺς τοῦ Αἰσχύλου. Ὅσο μένει ἡ ἀνωμαλία, τόσο προχωρεῖ τὸ κακὸ.

Εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος χωρὶς κανένα ἀπολύτως πολιτικὸ δεσμὸ καί, μπορῶ νὰ τὸ πῶ, μιλῶ χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς πάθος. Βλέπω μπροστὰ μου τὸν γκρεμὸ ὅπου μᾶς ὀδηγεῖ ἢ καταπίεση ποὺ κάλυψε τὸν τόπο. Αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία πρέπει νὰ σταματήσει. Εἶναι ἔθνικὴ ἐπιταγή.

Τώρα ξαναγυρίζω στὴ σιωπὴ μου. Παρακαλῶ τὸ Θεὸ νὰ μὴ μὲ φέρει ἄλλη φορὰ σὲ παρόμοια ἀνάγκη νὰ ξαναμιλήσω».

Η δήλωση του Σεφέρη και η σημασία της

- Ο Γιώργος Σεφέρης ως σημαντική προσωπικότητα του ελληνικού κόσμου
- **‘Προκόβουμε καταπληκτικά...’**: το ημερολόγιο του Σεφέρη
- Η παραμονή του στο Princeton και η απόφαση για μια δήλωση ενάντια στη δικτατορία
- Η δήλωση του **τον Μάρτιο του 1969 και η ιστορική της σημασία**
- Η μετάδοση της από την Deutsche Welle και η κάλυψή της στον υπόλοιπο κόσμο
- Η **ιστορικότητα της δήλωσης ως πρώτης αντίδρασης** ενάντια στο δικτατορικό καθεστώς
- Πως επηρέασε η δήλωση Σεφέρη τον υπόλοιπο λογοτεχνικό κόσμο;
- Η **στοχοποίησή** του από τις χουντικές εφημερίδες και η αφαίρεση του τίτλου του πρέσβη

Τα 'Δεκαοχτώ κείμενα'

- Η έκδοση '**Δεκαοχτώ Κείμενα**' και η σημασία της (1970, 3000 αντίτυπα)
- Η **απήχηση** του αναγνωστικού κοινού: η σύντομη εξάντληση των κειμένων
- Τα είδη των κειμένων: λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα, προσωπικές μαρτυρίες, φιλολογικές μελέτες
- Οι συγγραφείς: Γιώργος Σεφέρης, Μανόλης Αναγνωστάκης, Νόρα Αναγνωστάκη, Αλέξανδρος Αργυρίου, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Νίκος Κασδάλης, Μαρωνίτης κ.α.
- Η **μυθοπλασία και το ρεαλιστικό διήγημα**
- Οι αφηγηματικοί τόποι και η επιλογή της Λατινικής Αμερικής
- **Τα βασικά θέματα**: οι διώξεις, η λογοκρισία, οι συλλήψεις των αντιφρονούντων, η χριστιανική πίστη κατά του κομμουνισμού
- Η **πρώτη δυναμική αντιδικτατορική κίνηση** και η τεράστια απήχηση στον ελληνικό λαό
- Συνεργασία παλιάς και νέας γενιάς Ελλήνων λογοτεχνών

Τα 'Δεκαοκτώ κείμενα'

Οι επόμενες σημαντικές αντιδικτατορικές εκδόσεις

- **Νέα Κείμενα** (1971)
- **Νέα Κείμενα 2** (1971)
- **Οι προβληματισμοί των κειμένων:** 'τι είναι Ελλάδα;' - 'ποια είναι η ελληνική εθνική ταυτότητα'
- **Βασικά θέματα:** Λόγος ενάντια στην Χούντα, πολιτικές διαφορές στην ελληνική κοινωνία, συμφιλίωση, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, ανάγκη ελληνικής κοινωνίας για ελευθερία και δικαιοσύνη, ο φόβος της ελληνικής κοινωνίας για το κράτος και την αστυνομία, η ζωή στην (πολιτική) εξορία και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, η πολιτική ζωή σε παγκόσμιο επίπεδο, η κριτική στους Έλληνες δικτάτορες, η προσωπική ευθύνη του μέσου Έλληνα, η συμφιλίωση της ελληνικής κοινωνίας

Σημαντικά λογοτεχνικά αντιδικτατορικά κείμενα: μια μικρή Εισαγωγή

- Θανάσης Βαλτινός- ‘Ο Γύψος’ (18 Κείμενα) –Παρωδία της ρητορικής του χουντικού καθεστώτος
- Γιώργος Χειμωνάς- ‘Ο γιατρός Ινεότης’- 1971-Σύνδεση με το είδος της δυστοπίας
- Μάριος Χάκκας: ‘Το ψαράκι της γυάλας’ (1967)- Η θεματική των παλιών αγωνιστών της αριστεράς και οι αντιδράσεις τους στην δικτατορία
- Αλέξανδρος Κοτζιάς: ‘Αντιποίησης αρχής’ (1979): αναπαράσταση του σάπιου καθεστώτος

Σύνοψη: η ελληνική λογοτεχνία την περίοδο της δικτατορίας: μια σύνοψη

- Η αντίδραση των Ελλήνων λογοτεχνών: έμμεση ή άμεση
- Η αρχική σιωπή και η σημασία αυτής
- Η **ευθύνη των αναγνωστών** και το αίτημα προς δικαιοσύνη και ελευθερία
- Η ανάγκη της ελληνικής κοινωνίας προς **αγώνες** ενάντια στο καθεστώς
- Οι δύο κατηγορίες αντίδρασης: 1. **πολιτική αλληγορία** 2. **άμεση καταγραφή του βιώματος**
- Βασικά θέματα: ο απόλυτος έλεγχος του κράτους, η στέρηση των ελευθεριών, ο διχασμός της ελληνικής κοινωνίας, η βία, ο πανικός και ο πνιγμός της κοινωνίας, ο λόγος κατά των δικτατόρων, τα βασανιστήρια και οι διωγμοί, η ζωή στην εξορία
- **Πως γράφουν σήμερα οι Έλληνες συγγραφείς για το Πολυτεχνείο;**

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Σεπτέμβριος 2023

